

**Ярослав Дзисяк****ЧОРТКОВЩИНА В ПЕРИОД РОССИЙСКОЙ ОКУПАЦИИ 1914–1917 ГГ.**

*В статье раскрываются разнообразные аспекты общественных процессов Чертовщины периода Первой Мировой войны – на основании опубликованных и неопубликованных архивных материалов, отображена деятельность российской оккупационной системы на территории Чертовщины.*

*Ключевые слова: Первая мировая война, Чертовский уезд, уездный начальник, штабс-капитан, нижние военные чины.*

**Yaroslav Dzyzyak****CHORTKIV REGION OF THE PERIOD OF RUSSIAN OCCUPATION IN 1914–1917**

*Different aspects of social process of Chortkiv region of the period of I World war – on the base of published and unpublished archives files, is looked up the activity of Russian occupied system on Chortkivshchyna territory.*

*Key words: First World War, Governor-General, Chortkiv region, the county chief, the staff-captain, captain, lower military ranks.*

**УДК 94(477)****Ігор Дацків****ДІЯЛЬНІСТЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРПУСУ ГЕТЬМАНАТУ  
П. СКОРОПАДСЬКОГО ЗА КОРДОНОМ**

*У статті проаналізовано основні форми і методи діяльності дипломатичного корпусу Української Держави 1918 р. за кордоном. Показано, що гетьманський уряд і зовнішній політиці продовжував курс Української Центральної Ради на розширення міжнародних зв'язків з країнами європейської спільноти та встановлення з ними дипломатичних відносин.*

*Ключові слова: дипломатія, гетьманат, П. Скоропадський, зовнішня політика, міжнародні зв'язки.*

Актуальність теми полягає у тому, що українська дипломатія – як стратегічний напрям зовнішньополітичної діяльності нашої держави пройшла довгий і тернистий шлях розвитку – від становлення й самоствердження на право незалежного існування до побудови гуманістичного демократичного суспільства з багатотисячною самобутньою культурою й традиціями.

Україна у сфері міжнародної діяльності має певний власний досвід, набутий упродовж періоду боротьби українського народу за незалежність та власну державність упродовж 1917–1921 рр. У зв'язку з цим зростає значимість досвіду дипломатичної діяльності українських урядів, коли були зроблені перші кроки на шляху розбудови дипломатичної служби України новітнього часу. Уроки тієї доби актуальні і на сьогодні, вони потребують неупередженого та уважного ставлення сучасників для розуміння витоків зовнішньої політики України, її традицій.

Мета й завдання цієї статті визначені з урахуванням наукової проблеми, актуальності обраної теми та стану її дослідженості. Оскільки в існуючих на сьогодні наукових розробках зазначена тема всебічно не розглядалась, а також з огляду на відсутність виразної концептуальної домінанти, автор поставив за мету з'ясувати й об'єктивно показати роль Гетьманату П.Скоропадського у формуванні та діяльності його дипломатичного корпусу за кордоном.

Об'єктом роботи є зовнішня політика Гетьманату, який відстоював цінності розбудови суверенної України, у системі міжнародних відносин 1918 р.

Предметом дослідження є основні напрями, форми та методи діяльності дипломатичних представництв Гетьманату, що прагнули забезпечити державну незалежність України та її вихід на міжнародну арену як самостійного суб'єкта міжнародного права.

Наукова новизна дослідження зумовлена постановкою та розробкою актуальної проблеми, що ще не отримала належного висвітлення в історичній науці. З'ясовано, що посольства і надзвичайні дипломатичні місії в добу Гетьманату сприяли прориву фактичної блокади України і встановленню її зносин з європейським світом, відіграли важливу роль у пізнанні європейською громадськістю

характеру і змісту національно-визвольних змагань українського народу, його боротьби за державність.

Виявлено і охарактеризовано прорахунки та здобутки в діяльності українських посольств, надзвичайних дипломатичних місій та делегацій 1918 р. у представницькій, військово-санітарній, торгівельно-економічній і пресово-інформаційній сферах, консульській справі, що виступали важливими компонентами державотворчої діяльності.

Зміна історіографічної парадигми в незалежній Україні позначилася на пріоритетах дослідження історії української дипломатії. Сучасні науковці в умовах свободи історичної думки розпочали вивчення раніше замовчуваних її періодів – розбудови вітчизняної дипломатичної служби за доби Української революції 1917–1921 рр., персоналій видатних українських дипломатів. Закономірним результатом таких студій стали дослідження Д. Веденєєва [1], В. Матвієнка [2], В. Соловйової [3], І. Дацківа [4] та інших. Однак донині в історії української дипломатії достатньо маловивчених сторінок. До таких, зокрема, належать особливості форм і методів діяльності дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського за кордоном.

За доби Української Держави процес створення законодавчої бази консульської служби, що опікувалася б охороною інтересів українських громадян за кордоном, набуває подальшого розвитку. Це було продиктовано, насамперед, нагальною потребою впорядкування системи консульського представництва. Юридичним відділом Міністерства закордонних справ (МЗС) упродовж липня-жовтня 1918 р. розроблено низку законопроектів стосовно консульських установ [5]. Міжвідомча комісія, створена за наказом міністра закордонних справ Д. Дорошенка, під головуванням радника міністерства І. Красковського, винесла їх на затвердження Ради Міністрів. Законопроекти, скеровані на впорядкування існуючої системи консульської служби стосувались основних засад її діяльності: розробки консульських штатів; визначення місцевостей, у яких мали б бути консульські представники; вироблення консульського діловодства і тарифу. Крім цього, юридичний відділ підготував законопроект про Державну іспитову комісію, що мала здійснювати апробацію кандидатів на майбутні консульські посади [6, арк. 223].

Процес реорганізації консульської служби вимагав більш досконалої системи диференціації консульств. 4 липня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила закон "Про заклад генеральних консульств і консульських агентів за кордоном", згідно з яким вводилась організаційна класифікація консульських установ (генеральне консульство, консульські агентства I і II розрядів) [7, арк. 22–23]. 6 листопада 1918 р. Рада Міністрів прийняла закон, що визначав нові штати та місця перебування консульств України за кордоном. Законом встановлювались чотири види консульських установ: генеральне консульство, віце-консульство, консульство і консульське агентство [8, с. 36–37].

Орієнтація зовнішньополітичного й зовнішньоекономічного курсу Української Держави на країни Четверного союзу, насамперед, Німеччину і Австро-Угорщину визначила плани щодо розгортання широкої мережі консульських установ у цих країнах. Там, а також у Болгарії та Туреччині планувалось відкрити 24 консульства [7, арк. 22]. Як перший крок до встановлення дипломатичних стосунків з країнами Антанти, Міністерство закордонних справ здійснило підготовчі заходи до відкриття 8 консульств у нейтральних європейських країнах [9, арк. 12].

За доби Української Держави у Європі створено генеральне консульство у Берліні, консульство у Мюнхені (Королівство Баварія – Вільна Держава Баварії) на чолі з головою департаменту чужоземних зносин В.Оренчуком, Данцигу (Німеччина), Женеві і Цюриху (Швейцарії) на чолі з О. Вілінським. З 1918 р. при українському посольстві в Австро-Угорщині й дипломатичній місії у Швейцарії працювали консульські відділи [10]. Їхню діяльність важко переоцінити, адже саме вони підготували ґрунт до більш широких дипломатичних взаємин України з європейським світом.

Два українських консульства відкрилися у Румунії: у Яссах на чолі з колишнім українським комісаром при головній команді Румунського фронту, капітаном О. Чоботаренком, у Галаці консульство очолив барон Притвіц. Призначення голови українського генерального консульства у Стокгольмі одержав колишній міністр морських справ УНР Д. Антонович, проте він не встиг виїхати на місце призначення через державний переворот в Україні. У Гельсінгфорсі головою українського консульства призначено П. Сливенка [11, арк. 16–27].

Основним завданням консульських установ був правовий захист громадян України, які з тих чи інших причин опинилися за кордоном, надання їм фінансово-матеріальної допомоги. Спеціальними постановами Ради Міністрів Української Держави міністерствам фінансів і внутрішніх справ виділялись фонди для надання одноразової й періодичної допомоги, як грошима, так і харчами, для українців, які звертались за субсидіями до консульських установ [12, арк. 13]. Надзвичайне навантаження припадало на консульські установи в країнах, у яких перебували українські військовополонені. Подекуди за відсутності дипломатичних представництв їхні функції виконували консульства [9, арк. 23].

Створення широкої мережі дипломатичної та консульської служби вимагало значної кількості спеціально підготовлених кадрів. Уже 20 квітня 1918 р. при Українському товаристві економістів засновано консульські курси [12, арк. 12]. Державною адміністрацією гетьмана П.Скоропадського ця ініціатива була підтримана матеріально [8, с. 37]. Як уже зазначалось, рівень професійної підготовки працівників консульської служби мала визначати Державна іспитова комісія.

Ще за часів Української Центральної Ради почали створюватись місії у справах військовополонених, передусім в країнах, з якими Українська Народна Республіка підписала мирний договір: Німеччині, Австро-Угорщині, Болгарії і Туреччині. Вони засновувались при Українському головному штабі і мали на меті реєстрацію всіх українців, які перебували в полоні або пропали безвісти, а також опікування ними й евакуацію на батьківщину. Їхньою діяльністю з часом почала керувати комісія, заснована ухвалою Військової ради 17 квітня 1918 р., що розпочала свою діяльність 22 квітня, фактично напередодні гетьманського перевороту. Незважаючи на те, що Центральна Рада не встигла у розгорнути справу евакуації українських військовополонених, зазначена комісія у складі двох відділів (загального і статистично-інформаційного) продовжувала свою діяльність у період Української Держави. За сприяння німецького й австро-угорського дипломатичних представництв у Києві досягнуто домовленостей про повернення в Україну хворих та інвалідів через станції Глоби і Волочиськ. 13 травня 1918 р. розпочато їхню евакуацію з Німеччини та Австро-Угорщини [13, арк. 50-а].

У добу Гетьманату П.Скоропадського створена спеціальна комісія у справах військовополонених, до складу якої увійшли представники управління військових комунікацій, військово-санітарної управи, Українського Червоного Хреста, департаменту у справах біженців Міністерства внутрішніх справ, шляхів сполучення, залізничної управи, а також представники місій Німеччини й Австро-Угорщини в Україні. На спільних нарадах вироблений спеціальний план евакуації українських військовополонених на батьківщину та маршрути їх вивезення [13, арк. 50-а зв.].

Відразу після Версальського договору і припинення бойових дій між воюючими сторонами у листопаді 1918 р. розпочалася стихійна масова евакуація українських військовополонених, з якою вже не зміг справитись той технічний апарат, налагоджений гетьманським урядом. 8 листопада 1918 р. уряд призначив особливого Головноуповноваженого з евакуації військовополонених, до якого перейшли питання евакуації полонених в межах України. На цю посаду був призначений генерал Соловйов [13, арк. 50-б зв.].

Українські дипломати у Болгарії, як і в інших державах Четверного союзу приділяли значну увагу розв'язанню проблеми українських військовополонених та біженців, оскільки у цій державі їх налічувалося у 1918 р. 5 тис. військовополонених та понад 1,5 тис. біженців з України [14, арк.4]. Про становище українських військовополонених детально розповідав О.Шульгин у листі Д. Дорошенку від 1 вересня 1918 р. "Полонені – це справжні раби, – писав він. – Бійка їх у таборах стала нормою життя. Багато військовополонених працюють на шахтах. Давно вже вони чекали волі і тепер ніяк не можуть зрозуміти, що їх може тут затримати" [6, арк. 39].

Після відкриття посольства Української Держави у Софії військовополонені та біженці шукали заступництва у чиновників на батьківщині і не могли зрозуміти, чому тривалий час доводиться чекати повернення в Україну. "В результаті вони страшенно озлобилися проти мене і не на жарт загрожують розгромити посольство...Коли я приїхав, – писав до МЗС О. Шульгин, – вони на якийсь час заспокоїлися, а тепер, знову хвилюються, озлоблюються, і не знаю, що буде далі, коли Ви негайно не дасте мені повноваження скласти відповідну комісію, якої цілком природно вимагають болгари згідно з Берестейським миром", – наголошував О.Шульгин в тому ж листі. Він не виключав можливості, що болгарська сторона намагається унеможливити підбурювання українських військовополонених до антиурядових дій з боку місцевих анархічних елементів, які намагалися спровокувати соціальний зрив у Болгарії [6, арк. 39].

Невдовзі зі співробітників посольства (О. Шульгин, Ф. Шульга, В. Драгомирецький, П.Сікора) за наказом Міністерства закордонних справ (МЗС) Української Держави утворено спеціальну комісію, до якої також увійшли: представник військового міністерства капітан Балтов, начальник Софійської інспекції у справах військовополонених Іванов і секретар бюро військовополонених. 16 вересня 1918 р. О.Шульгин надіслав у військове міністерство Болгарії ноту протесту проти затримки з відправленням військовополонених українців на батьківщину. У цьому ж документі він наголосив на незадовільному забезпеченні їх харчами і одягом, важких умовах їхньої праці, знущаннях над ними з боку наглядачів, антисанітарному стані бараків, відсутності медичної допомоги тощо. У відповідь військове міністерство відкинуло усі закиди, звернувши увагу українського посольства – у втручання у внутрішні справи Болгарії. І все ж реакцією на ноту стало певне покращення умов проживання військовополонених та їх харчування при військових гарнізонах, лікування у госпіталях, були покарані

винуватці жорстокого поводження з ними, офіцерам дозволили вільне пересування. Водночас вживалися заходи щодо пришвидшення повернення військовополонених в Україну [15, с. 24].

Зі свого боку українська місія прагнула поліпшити матеріальне становище полонених. Для цього у 1918 р. їм було виділено 24824 крб., тобто майже 9 % річних видатків дипломатичної місії [6, арк. 41]. Виконуючи прохання болгарського уряду щодо спрощення процесу обміну військовополоненими болгарями в Україні та налагодження транспортування їх маршрутом Одеса – Варна на батьківщину, О. Шульгин прагнув використати його з найбільшою ефективністю для своїх співвітчизників. Згідно з умовами Берестейського договору розмір видатків на утримання військовополонених компенсувався залежно від загальної їхньої кількості [16, с. 194].

Український дипломат пропонував своєму уряду на початку вересня зафрахтувати в Одесі пароплав для відправки болгарських репатріантів з України, що пришвидшило б повернення українських військовополонених [6, арк. 67]. Неодноразові звернення О. Шульгина до Д. Дорошенка у цій справі були результативними. Під тиском МЗС для репатріації військовополонених військовим міністерством створено спеціальну делегацію у складі сотника Янкіна й лікаря Григоренка, очолювану полковником Андрусенком і супроводжувану співробітником українського посольства в Софії П. Сікорою, що на початку жовтня 1918 р. виїхала з Одеси до Варни. І вже 4 листопада 1918 р. військове міністерство повідомило МЗС про те, що евакуація українських військовополонених з Болгарії закінчена [17, арк. 35].

За доби Центральної Ради й Гетьманату основним завданням місій з репатріації було повернення військовополонених в Україну, надання їм матеріальної, медичної й гуманітарної допомоги під час перебування у таборах. Місії доклали чимало зусиль для утримання українських військовополонених в окремих національних таборів, у яких можна було створити кращі умови перебування й не допустити вербування у білогвардійські, польські та румунські військові частини.

Торгівельно-економічні взаємини суверенної Української держави з європейськими країнами були започатковані з укладенням Брестського мирного договору. У першому пункті якого, підписаного 9 лютого 1918 р. між УНР і державами Четверного союзу, закладалися основи регулювання товарообміну між сторонами, що "зобов'язувались негайно зав'язати діяльні зносини і провести обмін товарів" [16, с. 294]. 14 березня 1918 р. Рада Народних Міністрів УНР ухвалила рішення про створення Державної комісії з товарообміну, до складу якої ввійшли М. Порш, С. Остапенко, І. Феценко-Чопівський, К. Мацієвич та інші.

Комісія, згідно з наданим їй повноваженням, провела переговори з представниками Німеччини і Австро-Угорщини і 23 квітня 1918 р. підписала протокол про економічне співробітництво до 31 липня поточного року. УНР зобов'язувалась поставити 60 млн пудів зерна (20 % загального запасу), 3 млн пудів цукру (15 %), 2,75 млн пудів живої ваги великої рогатої худоби (10 %), 400 млн штук яєць (20 %), 37,5 млн пудів залізної руди (третину вироблено в Україні) тощо. В обмін Німеччина й Австро-Угорщина зобов'язались доставити в Україну значну кількість сільськогосподарських машин, різних запасних частин для них і транспорту, комплексного обладнання для цукрової, гірничої, вугільної, металургійної і спиртової промисловості. УНР також одержала кредит в сумі 1 млрд німецьких марок [18, с. 62–63].

Для виконання взятих на себе торгівельно-економічних зобов'язань, уряд УНР утворив низку підкомісій, що вели активну роботу щодо детальної розробки експортно-імпортних операцій, переговори з кожної номінації товарів і їхньої вартості. І хоча економічний договір був більш вигідним для Центральних держав, ніж для України, яка одночасно потерпала значні економічні збитки від військової присутності на її території армій Німеччини і Австро-Угорщини, він започаткував цивілізовані зовнішньоекономічні зв'язки УНР з європейськими країнами.

Фактично через тиждень після підписання економічної угоди, Центральну Раду усунули від влади і усі зобов'язання, укладеного нею договору, мав виконувати гетьманський уряд. 10 серпня 1918 р. Українська Держава підписала новий протокол економічного співробітництва з Центральною країнами терміном до 30 червня 1919 р., згідно з яким вона зобов'язувалась експортувати до Німеччини та Австро-Угорщини 35 % врожаю збіжжя 1918 р., 10 % цукру, 30 % металопродукції, 20 % спирту тощо [16, с. 304].

Укладення Брестського миру не означало, що кожна з країн-учасниць задоволена торгівельно-економічними стосунками, що ним вони регулювалися. Зокрема, Болгарія прагнула значно розширити економічні стосунки з Українською Державою. Прем'єр-міністр цієї країни доручив послу в Україні І. Шишманову розпочати переговори з представниками уряду про розширення попередніх торгівельно-економічних домовленостей. Той, у свою чергу, звернувся з такою пропозицією до міністра торгівлі й промисловості С. Гутника, наголосивши на тому, що Україна в торгівельних справах може встановлювати певні відносини, незалежно від позиції австрійців та німців. Так, зокрема, згідно з торговими угодами від 8 і 19 квітня 1918 р. між Україною та державами Четверного союзу проходив

обмін продовольчими і промисловими "лишками", що для української сторони були досить значні й обтяжливі. Болгарська сторона прагнула збільшити свою частку в товарообігу [19, с. 23].

Однак жорсткий контроль з боку Австро-Угорщини та Німеччини за поставками українських товарів в інші країни Четверного союзу фактично блокував збільшення поставок з української сторони, що і підтвердив С. Гутник, не бажаючи йти на конфлікт з німецькою та австрійською сторонами. Така відповідь українського міністра поклала край подальшим переговорам щодо укладення торгового договору Болгарії з Україною.

Однак українські дипломати, зокрема О.Шульгин, намагався відновити ці переговори, без посередництва німецької сторони. Його позицію з цього питання підтримував І.Шишманов. Український дипломат пропонував ввозити в Україну дубильні речовини, необхідні для шкіряних заводів, натомість вивозити у Болгарію цукор, видублену шкіру, ліс, деякі хімічні вироби. Щоб розв'язати це питання, він звернувся за посередництвом до українських кооперативів та приватних підприємців, надіславши їм зразки натуральних фарбників та тютюну. За його словами, болгарська сторона, з метою заохочення українських торгівців, пропонувала закупити близько 300 тис. кг тютюну по 60 німецьких марок за кілограм, підкреслюючи, що при збільшенні поставок ціну можна буде знизити до тієї, за якою купують німці, – 45 марок за кг [12, арк. 5–6].

Разом з тим зміцнення торгівельно-економічних стосунків з Центральними державами сприяло стабілізації політичного становища в Україні і водночас надавали їй певних преференцій у подальшому веденні міждержавних стосунків. Так, у зв'язку з анулюванням Австро-Угорщиною таємного договору про поділ Галичини й затримкою ратифікації Берестейської угоди, політичними спекуляціями щодо приєднання Холмщини до Польщі український посол у Відні В.Липинський пропонував урядові вдатися до економічного тиску. У листі до міністра закордонних справ Д.Дорошенка 6 вересня 1918 р. він писав, що "Австрія більше визискувати нас економічно, чим вона нас тепер визискує, не може... Майте при тім на увазі, що внутрішнє становище Австрії погіршується з кожним днем і наша рішуча позиція може вплинути багато на зміну її політики" [20, с. 85–86].

На жаль, уряд Української Держави проігнорував цю пораду. Так само не скористався з можливості підвищити ставки тарифів на товари, що поставлялись на експорт, у зв'язку з тим, що Австрія не ратифікувала Берестейську угоду і тим самим юридично не підтвердила економічні угоди, що визначали ціну на товари, які вона імпортувала. Тим більше, що розрахунки проводились за застарілими ставками тарифу 1903 р., коли вартість російського карбованця, що і визначав ціну товарообігу у 1918 р., складав 1/30 його вартості у порівнянні з 1903 р. Україна не відступила від узятих на себе зобов'язань. Упродовж 1918 р. вони були виконані на 20 % [18, с. 63–67].

Німеччина й Австро-Угорщина в силу об'єктивних причини, викликаних тривалою військово-політичною кризою, не змогли виконати взяті на себе зобов'язання. Український уряд дав свою згоду на купівлю хліба і предмети першої необхідності в Україні за гроші. Оскільки українське населення відмовилось приймати німецькі та австрійські паперові гроші за товар, провід Української Держави 10 вересня 1918 р. підписав з Центральними державами конвенцію на купівлю 1600 млн крб. (українською монетою) за відповідну суму казначейських болах та паперах, німецьких марках і австрійських коронах. Ці гроші переводились на рахунки Української Держави в державних банках Берліна, Відня і Будапешта. У німецькому банку Україна мала 400 млн німецьких марок, у банках Австро-Угорщини – 158 млн корон [3, с. 279].

Отже, перші документи, підписані гетьманом П.Скоропадським, закріпили правомірність перебирання ним усіх зобов'язань УНР і, передусім, постанов Брестського договору згідно з вимогами міжнародного права. Усі дипломатичні репрезентації Української Держави у країнах Четверного союзу (Австро-Угорщині, Німеччині, Туреччині та Болгарії) отримали найвищу категорію дипломатичних представників – міністрів-резидентів, які акредитувалися керівниками держав, до яких скеровувалися посольства. Діяльність цих репрезентацій набула ключового значення, голови представництв (Ф.Штейнгель (Німеччина), В.Липинський (Австро-Угорщина), О.Шульгин (Болгарія) фактично стали провідними фігурами реалізації української зовнішньої політики.

Уряд Української Держави намагався використати силу і вплив Німеччини та Австро-Угорщини для зміцнення національної державності та захисту від більшовицької агресії. Українські посольства у цих державах здобули авторитет не лише в урядових та впливових політичних колах, але і серед дипломатичного корпусу, акредитованого у Берліні, Відні та Софії. Українські дипломати спільно з МЗС Української Держави, очолюваним Д.Дорошенком, засвідчили намагання формувати незалежну зовнішню політику України, незважаючи на контроль з боку Німеччини та Австро-Угорщини. Їхнім основним завданням стало "визволення з-під опіки" країн Четверного союзу.

У той же час ставилось за мету, використовуючи допомогу Німеччини, однієї з найсильніших держав, що підписали Брестський мир, отримати реальний суверенітет і вийти з-під їхньої опіки та позбутися німецької та австро-угорської військової залежності. Україна змушена була покладати

свої надії на Німеччину, яка могла б протидіяти загрозам з боку радянської Росії і бажала використати її для швидкого замирення й закріплення українських кордонів.

Гетьманський уряд не лише зберіг усі посольські представництва часів Української Центральної Ради, а й вислав дипломатичних представників до Фінляндії, Румунії, Швейцарії, Швеції, Норвегії. Українську Державу де факто визнали Данія, Персія, Греція, Норвегія, які прислали до Києва своїх дипломатичних представників.

Улітку 1918 р. Україна зробила спроби відновити дипломатичні стосунки з країнами Антанти, незважаючи на рішучий протест Центральних держав. На осінь, коли виразно визначилась військова перевага країн Антанти, ставлення Німеччини до дипломатичних контактів України з альянтами змінилось. Уже в жовтні німецький уряд дав свою згоду на встановлення Україною зносин з Антантою. Наприкінці існування Гетьманату П. Скоропадського розпочалися двосторонні контакти з країнами Антанти. Оскільки спроби нав'язати офіційні стосунки з альянтами українська дипломатія розпочала фактично вже напередодні поразки у війні держав Четверного союзу, під політичним впливом якого формувалась її міжнародна орієнтація, вони не встигли набрати системного характеру і обмежились лише заявами про умови співробітництва.

#### Список використаних джерел

1. Веденєєв, Д. В. Дипломатична служба Української держави, 1917–1923 роки / Д. В. Веденєєв. – К.: Нац. акад. СБУ, 2007. – 261 с.
2. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1921 років на теренах постімперської Росії / В. Матвієнко. – К.: Київ. ун-т, 2002. – 372 с.
3. Соловйова В. В. Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917–1921 рр. / В. В. Соловйова. – К.; Донецьк, 2006. – 394 с.
4. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр.: / І. Б. Дацків. – Тернопіль: Астон, 2009. – 520 с.
5. Робітнича газета. – Київ. – 23 жовтня 1918.
6. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України) – Ф. 3766. – Оп. 2. – Спр. 2. – 277 арк.
7. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1, Спр. 34. – 71 арк.
8. Веденєєв Д. На захисті прав українства: 3 історії консульської служби України / Д. Веденєєв // Розбудова держави. – 1994. – № 4. – С. 33–38.
9. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 144. – 35 арк.
10. Трембіцький В. Зносини Української Держави 1918–1922 років з Царгородською Патріархією / В. Трембіцький // Українське православне слово (Банд-Брук). – 1964. – № 7–8. – С. 7–12.
11. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 22. – 57 арк.
12. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 27. – 73 арк.
13. ЦДАВО України. – Ф. 3519. – Оп. 1. – Спр. 2. – 36 арк.
14. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 285. – 106 арк.
15. Павленко В. Дипломатична місія УНР в Болгарії. 1918–1920 рр. / В. В. Павленко // Український історичний журнал. – 1992. – № 12. – С. 18–31.
16. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 рр.: У 2-х тт. / Дмитро Дорошенко. – К.: Темпора, 2002. – Т. 1. Доба Центральної Ради. – 321 с.; Т. 2.: Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 351 с.
17. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 290. – Том 1. – 145 арк.
18. Притуляк П. П. Економічний договір УНР з Німеччиною та Австро-Угорщиною 1918 р. / П. П. Притуляк // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 62–72.
19. Павленко В. В. Українсько-болгарські взаємини. 1918–1939 рр.: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Вікторія Вікторівна Павленко. – К., 1996. – 46 с.
20. В'ячеслав Липинський: 3 епістолярної спадщини / В. Липинський // (Листи до Д. Дорошенка, І. Кривецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна). – К., 1996. – 190 с.

#### Ігорь Дацків

#### ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО КОРПУСА ГЕТМАНАТА П. СКОРОПАДСКОГО ЗА РУБЕЖОМ

*В статье проанализированы основные формы и методы деятельности дипломатического корпуса Украинского государства в 1918 г. за границей. Показано, что Гетманское правительство во внешней политике продолжало курс Украинской Центральной Рады на расширение международных связей со странами европейского сообщества и установления с ними дипломатических отношений.*

*Ключевые слова: дипломатия, гетманат, П. Скоропадский, внешняя политика, международные связи.*

#### Igor Datskiv

#### ACTIVITY OF GETMAN DIPLOMATIC DEPARTMENT BY P. SKOROPADSKI IN ABROAD

*The major forms and methods of activity of Diplomatic department of the Ukrainian State in 1918 in an abroad is analyzed in the article. It is showed that the Hetman government in a foreign policy continued the course of Ukrainian Central Rada on expansion of international connections with the countries of European community and establishment with them of diplomatic relations.*

*Key words: diplomacy, hetmanate, P. Skoropadskyi, foreign policy, international relations.*